

Iz življenja kamnov. A. Fersman — P. Janez Žurga, Kosmos, Jugoslovanska knjigarna 1935. — Knjiga je sicer izšla v znanstveni zbirki, vendar je pisana tako poljudno in prijetno, da jo lahko vzame v roke tudi že vsak mladi čitatelj »Vrtca«. V prav izredno živahni, ponekod kar v povestni obliki nam pisatelj piše o najdiščih kamnov na širni naši zemlji, vmes vključuje opise popótovanj, omenja in naveda bajke in zapiske o kamnih, o zbirkah in muzejih, o zgradbi kamna in sveta sploh, o njihovem postanku in zgodovini, o kristalih in dragocenih rudah, o čudih v mrtvi naravi in podobno, pa zlasti o službi, ki jo opravlja kamen v človekovem delovanju in nehanju. Spis pojasnjuje tudi številne slike.

Slovenski pravopis. A. Breznik in F. Ramovš. Znanstveno društvo, Ljubljana 1935. Vprav po petnajstih letih smo Slovenci zopet dobili toliko zaželeni pravopis, ki obsega 24 strani pravopisnih pravil in 300 strani besed (20.000), ki jih pisca tolmačita glede na izreko in pisavo. Knjižico bo rabil prav vsak izobraženec, pa

prav tako že činitelji našega mladinskega lista, ki hodijo v višjo narodno šolo, še bolj pa dijaki iz prvega in drugega gimnazijskega razreda. Pravopis je končno veljavno določil mnogo besed, ki smo jih doslej pisali na prav različne načine, marsikaj pa je pustil odprto, ker je naš slovenski pravopis pač stvar dogovora in rabe. Knjiga je sicer za našo mladino precej draga, pa naj jo prav gotovo naroče vse šolske knjižnice, kjer bo na razpolago vsem.

Sveta Angela Merici in njeno delo. Spominska knjiga ob štiristoletnem jubileju uršulinskega reda. 1535—1935. Knjiga nam popisuje življenje in delo sv. Angele iz Brescije, kjer je ustanovila red sv. Uršule, in zgodovino istega reda s posebnim pogledom v našo kraljevino in zlasti na Slovensko. Pisateljica M. Klementina Kastelec nas seznani s širokim blagodejnim vzgojnim in kulturnim vplivom tega reda, ki je zlasti po 1782 premnogo koristil slovenskemu šolstvu. Knjižico zlasti priporočamo našim deklicam. Kupi si jo lahko vsaka, saj stane le 12 Din. F. J.

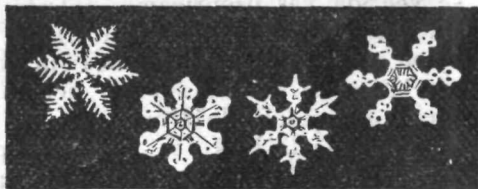
Zanimivosti

Poplačana uslužnost.

Leta 1910. so v trgu Schwarzachu ob turski železnici postavili spomenik kardinalu knezu Frideriku Schwarzenbergu, ki je bil nadškof v Salzburgu in velik dobrotnik dežele. Sv. mašo je daroval kardinal Katschthaler, ki je v nagovoru povedal tole črto iz življenja velikega kneza: Ko je ta nekoč v gorski dolini hotel posvetiti kapelico, so pogrešili hostijo za sv. mašo. Poslali so ministranta ponjo v kraj, ki je bil oddaljen tri ure po poti sem in tja. Čez eno uro je že deček prisopihal nazaj. Škof je bil ves ginjen. Mati ga je nato zaprosila, naj sprejme ministranta v malo semenišče, pa ji je z veseljem ugodil. Deček je dovršil srednjo šolo, postal duhovnik, škof, nadškof in kardinal — Katschthaler.

O snežinkah. Vsi se veselimo dneva, ko prvič sneži! Kako prijetno je zdajle v decembru sedeti pri topli peči in opazovati skozi okno snežinke, ki plešejo po zraku in se počasi spuščajo na zemljo. Tu posade drevesom klobuke na glavo, ognje strehe s finim belim plaščem, na mater zemljo pa položijo lepo belo odejo, da je ne zebe... In sedaj pride na vrsto naše zimsko veselje: kepanje, sankanje, smučanje! — Nedavno me je vprašal prijateljček iz osnovne šole, kako neki nastane prelepa snežinka. Dejal mi je, da je

sam tega mnenja, da se v mrzlem ozračju strnejo majceni delci vodé v ledene kristale — pa je snežink brez števila tu! Pa ni imel povsem prav! Ti ledeni kristalki namreč ne bi padli na zemljo kot snežinke, ampak le kot ledene kepice. Saj se to v resnici včasih zgodi! Ko nastaja sneg, se ne združujejo majceni vodni delci v ledene kristale, ampak v zračnih višavah plavajoči hlapi se strdijo neposredno. Tako nastala prav majčkena

ledena pikica začne radi svoje teže padati in se združuje med padanjem z drugimi enakimi pikicami, dokler končno iz tega združevanja ne nastane — snežinka. Glejte, na stotisoče takih majhnih pikic je potreba, da sestavijo šele — eno samo snežinko! In ta snežinka dobi krasno, umetno obliko. Kakšen umetnik je narava: ta snežinka ima obliko šestžarne zvezdice, ona šesterokotnega lista. Tiste ledene majčkene pikice so tem manjše, čim mrzlejšje je. Zato vidimo tudi sami,

da pri hudem mrazu padajo zelo majhne snežinke, če je »toplejše«, takole pri zmrazovališču 0° C, pa padajo kar cele »plahetec«, kot pravimo Slovenci.

Snežinke se pri padanju vrté. Tudi to ni brez pomena. V zemeljskem ozračju plava namreč prah, takole okrog 4000 prašnih delcev v enem samem kubičnem centimetru! In te delce lové vrteče se snežinke in jih nosijo s sabo na zemljo. Ta prah služi potem na zemlji za najbolj rodovitno prst, humus. Kdor ne verjame, da snežinke zapuste za sabo debele plasti blata, naj samo kepo snega raztopi v kozarcu, pa bo videl na dnu veliko usedlino blata! Tako prinese sneg na nerodovitne zemeljske predele plast rodovitne zemlje, ki bogato obrodi; nasprotno pa dežele brez snega slabo ali nič ne obrode, ker pogrešajo tega naravnega gnojenja.

Snežna plast je namreč sploh odličen gnoj za njive. Dež pronikne navadno le nekaj centimetrov v zemeljsko skorjo, voda pa, ki nastane ob taljenju snega, premoči počasi globoke plasti in jih temeljito napoji s koristnim blatom. — Velike množine snega vplivajo celó na podnebje v deželi, ker se zrak nad snežnimi plastmi močno ohladi. In pri taljenju teh plasti se porabijo velikanske množine toplote. Odtod velik mráz v »deželah snega in ledu«. Počasno kopnenje snega ima pa zopet svoje dobro. Váruje namreč rastline, ki počivajo pod snežno odejo, da ne bi zmrznile. Zato si naš kmet želi za zimo snega, da mu ne zmrzne ozimina, ki jo je sejal v poznem poletju in jeseni.

Plezanje na drevesa. Pri igri na prostem ali če želiš opazovati nasprotnika, je često potrebno to ali ono stvar, zlasti gibanje v sovražnem taboru, ogledati si s kakega vzvišenega mesta, ne da bi te pri tem zapazil nasprotnik. Grič in breg nista vedno v bližini in prav tako sa-

pozpel med njihove visoke veje. Toda — ali niste že videli v nekem kulturnem filmu, kako se je divjak v divjem pragozdu z največjo spretnostjo in naglico spravil v najvišji vrh visokega drevesa? Da; spletel si je iz dolge pustinske trave 1 m dolgo vrv in zvezal njuna konca. Stopil je v zanko in v trenutku je splezal po gladkem deblu navzgor. (Sl. 1.) Pri

Sl. 2.

tem, ko se je ustavil, je imel še roki prosti; samo neobčutljive podplate morate imeti, če ga hočete posnemati! (Sl. 2.) Drug način plezanja po gladkem deblu je pa takle: Iz vrvi naredite zanko kot prej, stopite vanjo z obema nogama tako, da vrv pride med peto in podplat. Noge primerno razkoračite, da se vrv napne. Stopite ob drevo, objemite deblo, se dvigajte z rokama, trup in noge pa vlecite

Sl. 1.

motne kašče in skednji ne. Drevesa, ki bi nanje lehkó splezal, so pa morda gladka ali pa sploh neprimerna, da bi se

Sl. 3.

za seboj kvišku! (Sl. 3.) Tako boste kakih 10 m čudovito hitro preplezali, kot bi imeli železne dereze.

Zanimive reke. K posebnim zanimivostim na naši zemlji spadajo tudi nekatere reke, ki so izredne kakovosti. Tako je n. pr. v Alžiru majhna reka, katere voda je prava pravcata tinta. Nastane iz dveh potokov, izmed katerih ima eden posebno vodo, polno železnih raztopin, drugi pa vodo, ki je pomešana s česlovo kislino. Ko se potoka izlijeta v reko, postane voda čisto temna in lehkó jo je uporabiti za pisanje. — Južnoameriška republika Kolumbija ima na svojem ozemlju reko, katere voda ima tako kiselkast okus, da so jo po pravici nazvali Rio de Vinoge, to je »kisla reka«. — Oranžna reka v Južni Ameriki kar mrgoli od najraznovrstnejših rib. Na nekem mestu pa priteče v gorsko pokrajino, kjer je premnogo bakrene rude. Od tega mesta dalje je reka strupena in riba, ki se drzne plavati tja, mora brezpogojno poginiti. — »Kitajska žalost« je ime, ki so ga na Kitajskem dali veliki reki Hoang-Ho. Izvira v tibetskem gorovju in teče kakih 3500 milj, dokler se ne izlije v morje. Radi svoje počasnosti je ta mogočni veletok strah za 170 milijonov ljudi, ki prebivajo na velikanski nižini sredi države. Že prečesto je namreč ta reka kar nenadoma spremenila svoj tek in tedaj preplavila številne vasi in mesta in nešteti tisoči so našli prezgodnjo smrt

v njenih valovih ob takih nenadnih katastrofalnih povodnjih. Zaman so že najodličnejši inženjerji poskušali vse mogoče in nemogoče, da bi z izpeljavo primernih nasipov zajezili reko in preprečili poplave. — Zelo zanimiva je tudi reka Shebeyli v vzhodni Afriki. Ta zelo globoka in deroča reka, ki je vsa polna rib, krokodilov in želv, teče na sto in sto milj skozi rodovitne kraje, toda njena voda se ne izliva v morje, marveč izgine nekaj malega severno od ekvatorja v neki pusti, žalostni pokrajini, le nekaj milj oddaljeni od Indskega oceana. — Severna Amerika pa nam lehkó pokaže še zanimivejšo reko. Ta teče v svetovno znani mamutovi kotlini v Kentukiju. Tam teče v širini kakih trideset čevljev, globoka pa je štirideset čevljev. Teče kar 300 čevljev pod zemeljsko površino. Toda le četrt milje moremo slediti njenemu toku, nato pa izgine izpred oči in se izgubi v pesku — v polnem pomenu besede. — Kakšno velikansko moč more dati voda, nam kaže ta dve majhni rečici, Hamos in Manifest v Derbyshire. Nastaneta iz več studencev in tečeta proti vznožju neke gore. Tam sta si v teku časa napravili pot skozi mogočne kamenine. Milje daleč tečeta potem pod zemljo, dokler končno petnajst jardov oddaljeni ne prideta na beli dan.

Za dobro voljo

Osem gostov. Če osem gostov dnevno dvakrat obeduje za isto mizo in če so se dogovorili, da bodo vsakokrat drugače sedeli, da bosta dva ali jih bo več zamenjalo prostore, kako dolgo bodo lahko drugače sedeli? Takoj morajo pričiti menjati prostore, da bodo napravili 40.320 sprememb. Toliko jih je namreč in za to bodo potrebovali kar polnih 55 let in 85 dni. — Pa še na misel jim ne sme priti, da bi si pridružili še devetega gosta! Kajti potem bo moral vsak živeti 497 let in 35 dni, ker devet oseb lahko sedi na različnih mestih nič manj kot 362.880 krat! Toda — Matuzalemovi časi so minuli! — Prav toliko sprememb lahko napravimo z osmimi glasovi, torej v eni oktavi. Sedaj nam je gotovo jasna različnost vsakovrstnih melodij.

Ali znate hitro računati? 12 letni Pavel se postavi pred svoje sošolce, pa zakliče: »Ali znate hitro računati? Jaz bom izpraševal. Pa ne bo nič težkega. Samo do 100 boste štel.« — »To je za otroke iz prvega razreda,« so se mu posmehovali. »Počakajte, da vse povem,« nadaljuje Pavel. »Šteli boste, pa tako, da številke 7 in nobenega števila, ki ima številko 7 za mnogokratnik, ne boste imenovali. Torej začetniko!«

Začelo se je. Toda ker gre brzo in se

ne sme kaj prida razmišljati, so se tudi sicer najboljši računarji zaleteli in napravljali napake. Smeha dovolj. Toda to še ni bilo vse. Vsakdo je moral zmoto poplačati s kaznijo, četudi majhno. Zmotnež je moral položiti nekaj za stavo. Veliko zabave je bilo tudi potem, ko so stavo (varščino) reševali.

Da boste boljše razumeli, kako se šteje, navedem tu one številke, ki jih računarji v zgorajšnjem primeru ne smejo imenovati: 7, 14, 21, 27, 28, 35, 37, 42, 47, 49, 56, 57, 63, 67, 70—79, 84, 87, 91, 97, 98. — Preden začno šteti, določijo sami, katere številke ne smejo navajati.

Dišeči Tinče. Za Timoteja je bil krščen, pa so mu po navadi rekli Tinče. Mama njegova je bila mestna gospa, ki si je privoščila lepe obleke in umetne dišave. Tinček je hodil že v šolo, pa je mislil, da spadajo razne pomade in dišave k življenjskim potrebam. Kadar ni bilo mame, se je rad zmuznil k njenemu umivalniku, pa je potresel iz te ali druge stekleničice nekoliko prahu, pomade ali dišave na svoje kodraste lase. Včasih je bila tako zvana »Kolinska voda«, včasih »Lavendel«, včasih kak parfum (dišava). Nato se je vstopil pred ogledalo, si razčesaval lase in zadovoljno ogledoval v svetlem steklu svojo